

Populizm partii skrajnej prawicy na Słowacji. Studium przypadku

Populism of the Extreme Right Party in Slovakia. Case study

Abstract

The People's Party Our Slovakia (Ludová strana Naše Slovensko) is one of the most popular parties in Slovakia. It belongs to the movements of the extreme right. Its leader – Marian Kotleba is one of the best known Slovak politicians. One of the reasons for the popularity of Kotleba and his party seems to be the use of populist slogans by the movement. The article describes the activities and slogans of the People's Party Our Slovakia, in which the combination of the slogans of the extreme right and populist ones is most visible.

Key words: Slovakia, The People's Party Our Slovakia, Ludová strana Naše Slovensko, Marian Kotleba, Far-right Extremism

Słowa kluczowe: Słowacja, Partia Ludowa Nasza Słowacja, Ludová strana Naše Slovensko, Marian Kotleba, prawicowy ekstremizm

Wprowadzenie

Partia Ludowa Nasza Słowacja (Ludová strana Naše Slovensko – ĽSNS) stanowi obecnie liczącą się siłę polityczną, czego przykładem jest choćby czwarty wynik w pierwszej turze tegorocznych wyborów prezydenckich jej lidera Mariana Kotleby czy obecność jej posłów w parlamencie. Zaliczana do sił ekstremistycznych ĽSNS łączy w swoim programie i retoryce elementy charakterystyczne dla ekstremizmu politycznego z cechami przypisywanymi ugrupowaniom populistycznym. W niniejszym tekście główna hipoteza badawcza opiera się na założeniu, że właśnie umiejętne wykorzystywanie popu-

* **Elżbieta Szyszlak** – Uniwersytet Wrocławski, e-mail: elzbieta.szyszlak@uwr.edu.pl, ORCID 0000-0002-9152-4699.

lizmu w dużej mierze decyduje o wyborczych sukcesach omawianego ugrupowania i jego lidera. Analizie poddane zostaną trzy filary programowe ĽSNS, bardzo mocno eksponowane w retoryce i programach partii, które z jednej strony stanowią rdzeń tożsamościowy ugrupowania, z drugiej zaś – w których silnie obecne są wątki charakterystyczne dla politycznego populizmu. Uwaga skoncentrowana zostanie więc na skrajnej krytyce rządzących elit politycznych połączonej z odrzuceniem obecności Słowacji w NATO i UE, na ksenofobii i rasizmie, przejawiających się m.in. w negatywnym stosunku do mniejszości (głównie Romów) i imigrantów (głównie muzułmańskich) oraz na gloryfikacji narodu i jego historii. Ponadto, ze względu na fakt kwalifikowania Partii Ludowej do ugrupowań ekstremalnych, zdefiniowane zostanie pojęcie ekstremizmu politycznego. Konieczne jest również zaprezentowanie genezy ugrupowania i jego historii. W tekście wykorzystane zostaną przede wszystkim źródła słowackojęzyczne, głównie wytworzone przez ĽSNS.

Ekstremizm polityczny – rozważania definicyjne

Pojęcie ekstremizmu najczęściej definiowane jest jako skrajność i brak umiarkowania, i jest ono zjawiskiem przybierającym bardzo różnorodne oblicza. Wyróżnia się więc np. ekstremizm religijny, polityczny, ekologiczny czy antyaborcyjny. Niemniej, bez względu na rodzaj ekstremizmu, wskazuje się na jego trzy podstawowe wymiary:

- I) ideowy, tj. wyznawanie skrajnych myśli;
- II) zachowań, tj. podejmowanie działań z wykorzystaniem skrajnych, na ogół nieakceptowanych społecznie metod i środków;
- III) przyjmowanie pewnych postaw, niekoniecznie manifestujących się w podejmowanych działaniach czy wyznawanych ideologiach¹.

Jak już wspomniano, jednym z rodzajów ekstremizmu jest ekstremizm polityczny, który stanowi przedmiot niniejszych rozważań. W jego ramach wyróżniamy ekstremizm prawicowy i lewicowy². Do najbardziej znanych definicji ekstremizmu politycznego należy ta zaproponowana przez Ryszarda Herbuta, dla którego jest to „kompleks poglądów, koncepcji, idei, postulatów, żądań o różnym poziomie spójności wewnętrznej czy też komplementarności oraz związanych z nimi zachowań charakteryzujący się skrajnością biorąc jako punkt odniesienia istniejący układ sił politycznych. (...) pozostaje więc kategorią relatywną i zaliczenie poszczególnych ruchów czy też organizacji

¹ E. Posłuszna, *Ekstremizm ekologiczny. Źródła – przejawy – perspektywy*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 35–37; U. Jakubowska, *Ekstremizm polityczny. Studium psychologiczne*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, s. 33.

² Por. *Doktryny i ruchy współczesnego ekstremizmu politycznego*, red. E. Olszewski, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2004.

w jego ramy wymaga znalezienia takiego punktu odniesienia w postaci dominującej «centrowej» polityki³.

W tej definicji kluczową rolę odgrywa pojęcie „centrum”. Można jednak zdefiniować ekstremizm polityczny i reprezentujące go ugrupowania, zwracając przede wszystkim uwagę na cechy niezależne od relacji wobec centrum. Do takich należy przede wszystkim ranga nadawana *wspólnocie*, która ma pierwszeństwo wobec jednostki. *Wspólnotą* może być naród – w przypadku ekstremizmu prawicowego i klasa – w przypadku lewicowego. To *wspólnota* i jej interes stanowią dla ekstremistów priorytet i cel nadrzędny, a jako najważniejsze niebezpieczeństwa postrzegane są te zagrażające, w sposób rzeczywisty lub domniemany, właśnie *wspólnocie*. Taki stosunek do owej *wspólnoty* implikuje negatywne relacje do *obcych*, niebędących jej członkami⁴. W przypadku ekstremizmu prawicowego owa obcość manifestuje się w przynależności etnicznej czy rasowej i odnosi się na ogół do członków mniejszości narodowych/etnicznych i imigrantów. *Obcy* spełniają bardzo istotną rolę *wroga*, z którym toczy się nieustanny konflikt, w przypadku skrajnej prawicy przede wszystkim konflikt etniczny⁵. Eksponowanie wątku wroga i konfliktu stanowi kolejną charakterystyczną cechę ideologii ekstremistycznej. Inne cechy to *antysystemowość*, *negatywna ocena rzeczywistości* oraz *radykalizm rozwiązań* stanowiących antidotum na ową rzeczywistość. Warto również podkreślić, że dla prawicowych ugrupowań skrajnych w Europie Środkowo-Wschodniej charakterystyczna jest apoteoza i gloryfikacja wybranych okresów historii i wybranych postaci historycznych⁶.

Wśród przyczyn głosowania elektoratu na ugrupowania ekstremalne wymienia się przede wszystkim: I) zgodność między programem partii a przekonaniami elektoratu (*teoria głosownia ideologicznego*); II) chęć zaprotestowania przeciw zmianom społeczno-ekonomicznym czy też kulturowym, które budzą w wyborcach lęk i frustrację oraz zniechęcenie wobec ugrupowań i polityków głównego nurtu (*teoria procesu modernizacji* oraz *teoria głosu pro-*

³ R. Herbut, *Ekstremizm*, w: *Leksykon Politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, atla 2, Wrocław 2000, s. 109.

⁴ E. Szyszlak, *Etniczność w kontekstach bezpieczeństwa. Mniejszość romska w Republice Czeskiej*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2015, s. 55.

⁵ W niniejszym opracowaniu konflikt etniczny to konflikt, który jest definiowany jako etniczny przynajmniej przez jedną ze stron. Szerzej o konfliktach etnicznych zob. R. Zenderowski, J. Piñkowski, *Kwestie narodowościowe w Europie Środkowo-Wschodniej*, t. 1, *Zagadnienia teoretyczne*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2014, s. 153–176; M. Budyta-Budzyńska, *Socjologia narodu i konfliktów etnicznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 223–242.

⁶ A. Antoszewski, *Partie ekstremalnej prawicy w Europie postkomunistycznej*, w: *Doktryny i ruchy współczesnego ekstremizmu politycznego*, red. E. Olszewski, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2004, s. 117–120.

testu); III) zaistnienie determinantów instytucjonalnych, zarówno występujących w otoczeniu partii (np. kultura polityczna danego kraju, system partyjny, sytuacja polityczno-ekonomiczna), jak i związanych z jej działalnością polityczną (ideologia, propaganda, organizacja struktur partyjnych, przywództwo itp.). Ponadto szanse ugrupowań skrajnych wzrastają, kiedy uda im się dokonać polityzacji tzw. gorących tematów, w danym momencie najbardziej istotnych, a jednocześnie ignorowanych przez inne partie. „Zawłaszczając” daną problematykę zwiększają szanse na sukces wyborczy⁷.

W rozważaniach nad zjawiskiem ekstremizmu politycznego można, za Aleksandrą Moroską-Bonkiewicz, podzielić ekstremistów na „twardych” i „miękkich”. Pierwsi całkowicie odrzucają demokrację, dążąc do wprowadzenia dyktatury i współpracując z ugrupowaniami stosującymi przemoc. Drugi dążą jedynie do zmiany pewnych elementów państwa demokratycznego, akceptując demokratyczne wartości i reguły. Odcinają się zaś od ugrupowań stosujących przemoc⁸. Wspomniana autorka zauważa również znaczenie, jakie dla rozwoju współczesnych prawicowych ugrupowań ekstremalnych ma wykorzystywanie populizmu. Stał się on z jednej strony elementem ich tożsamości, z drugiej zaś umożliwia pozyskanie elektoratu. W retoryce partii skrajnie prawicowych pojawia się więc m.in. antagonizm lud (naród) vs. skorumpowane i egoistyczne elity, postulaty demokracji bezpośredniej, „łamanie tabu” w dyskursie politycznym, preferowanie państwowego protekcjonizmu w gospodarce. Na czele ugrupowań skrajnej prawicy stoi na ogół charyzmatyczny przywódca, a ich struktura organizacyjna jest bardzo zhierarchizowana⁹. Elementy te można zaobserwować również w przypadku omawianego tu ugrupowania – Partii Ludowej Nasza Słowacja.

LSNS na słowackiej scenie politycznej

Właściwie od początku istnienia Słowacji jako niezależnego państwa ugrupowania narodowo-populistyczne notowały sukcesy wyborcze. Do najbardziej znanych należą: Ruch na rzecz Demokratycznej Słowacji (Hnutie za demokratické Slovensko – HZDS) Vladimira Mečiara i Słowacka Partia Narodowa (Slovenská národná strana – SNS), na której czele przez wiele lat stał Jan Slota. W przeszłości oba ugrupowania miały wielokrotnie swoich

⁷ A. Moroska-Bonkiewicz, *Słowo wstępne. Wprowadzenie do badań nad ekstremizmem*, w: *Ekstremizm polityczny we współczesnym świecie*, red. A. Moroska-Bonkiewicz, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2012, s. 13–15.

⁸ Eadem, *Organizacje skrajne we współczesnej Europie. Ogólna charakterystyka. Ekspertyza przygotowana w ramach projektu „Organizacje skrajne w demokratycznym państwie i społeczeństwie 2012–2013”*, Otwarta Rzeczpospolita, Warszawa 2013, s. 4.

⁹ Ibidem, s. 10–11.

przedstawiciele w słowackim parlamencie, niejedną raz były również częścią rządzącej koalicji. Mimo kontrowersji, jakie budziły, nie sposób ich zaliczyć do ugrupowań prawicowego ekstremizmu. Tym mianem określa się jednak partię Mariana Kotleby¹⁰.

Sama Partia Ludowa Nasza Słowacja buduje swoją tożsamość na trzech filarach: narodowym, społecznym i chrześcijańskim¹¹. Podczas ostatniego zjazdu krajowego delegatów podkreślano, że włączanie jej do ugrupowań neofaszystowskich czy neonazystowskich jest wynikiem nieporozumienia lub złej woli. ĽSNS broni się przed kwalifikowaniem jej do podmiotów radykalnych¹². Ta strategia obronna jest zapewne w dużej mierze pokłosiem prób delegalizacji partii, które miały miejsce w ostatnich latach, jak również zmian w prawodawstwie słowackim, w tym m.in. przyjęcia ustawy przeciwekstremistycznej (*zákon proti extrémizmu*). Niemniej istnieje wiele przesłanek pozwalających na określenie omawianego tu ugrupowania politycznego jako ekstremistycznego. Grigorij Meseżnikov i Oľga Gyárfášová wyróżnili wśród nich m.in.: przedkładanie w parlamencie propozycji ustaw bardzo często stojących w opozycji do zasad funkcjonowania demokratycznego państwa prawa; podejmowanie prób „zastępowania” funkcjonujących w państwie struktur własnymi¹³; pozycję Mariana Kotleby, jako charyzmatycznego przywódcy i jego działalność w okresie pełnienia urzędu wojewody kraju bańskobystrzyckiego; umieszczanie na swoich listach wyborczych osób znanych ze swoich pronazystowskich sympatii, ksenofobicznych i rasistowskich wypowiedzi czy aktów przemocy o rasistowskim podłożu; nawiązywanie do tradycji słowackiego państwa istniejącego w okresie II wojny światowej; silny antysemityzm; wyjaśnianie sytuacji międzynarodowej oraz wewnętrznej na Słowacji za pomocą teorii spiskowych, w których to istnieją tajne siły i mechanizmy zmierzające do zniszczenia słowackiego państwa i narodu¹⁴.

Partia Ludowa Nasza Słowacja powstała z inicjatywy osób zaangażowanych wcześniej w działalność Słowackiej Wspólnoty (Slovenská pospolitost

¹⁰ G. Mesežnikov, O. Gyárfášová, *Súčasný pravicový extrémizmus a ultranacionalizmus na Slovensku. Stav, trendy, podpora*, Inštitút pre verejnú otázkę, Nadacia Hannsa Seidla, Bratislava 2016, s. 9.

¹¹ *O nás*, <http://www.naseslovensko.net/o-nas/> (dostęp 1.04.2019).

¹² Por. np. *Najvyšší súd odmietol zrušenie ĽS Naše Slovensko. Reakcia vedenia strany po vynesení rozsudku*, <http://www.naseslovensko.net/cinnost/najvyssi-sud-odmietol-zrusenie-ls-nase-slovensko-reakcia-vedenia-strany-po-vyneseni-rozsudku/> (dostęp 28.05.2019).

¹³ M.in. z inicjatywy partii zaczęły funkcjonować patrole, których zadaniem jest pilnowanie porządku w pociągach. Mają być odpowiedzią na nieudolność policji, którą *de facto* zastępują, wobec narastającej przestępczości Romów.

¹⁴ G. Mesežnikov, O. Gyárfášová, op. cit., s. 22–23; G. Mesežnikov, *Spoločenský a politický kontext extrémizmu na Slovensku*, w: *Zaostrené na extrémizmus. Výskumná štúdia*, red. Z. Bútorová, G. Mesežnikov, Inštitút pre verejnú otázkę, Bratislava 2017, s. 8–10.

– SP) – ruchu społecznego o profilu prawicowo-ekstremistycznym. Marian Kotleba, który wstąpił do Wspólnoty w 2003 r., szybko zyskał bardzo silną pozycję. Narastające osobiste animozje doprowadziły z czasem do konfliktów wewnątrz SP i wykluczenia z niej, w roku 2012, Kotleby¹⁵. W tym czasie był on już przewodniczącym założonej w lutym 2010 r. ĽSNS¹⁶.

Już kilka miesięcy po powstaniu partia Kotleby wzięła udział w wyborach parlamentarnych, zyskując jednak zaledwie 1,33% głosów. Niemniej, biorąc pod uwagę profil polityczny ugrupowania, jak również czas, który minął od jego powstania do wyborów, można ten wynik określić jako sukces¹⁷. W kolejnych – tym razem przedterminowych – wyborach do parlamentu ĽSNS poprawiło nieco swój rezultat, by w roku 2016 uzyskać już 7,92% głosów, co dało jej 14 mandatów poselskich. Był to sukces także w kontekście wyników innych, podobnych ideologicznie ugrupowań w poprzednich latach. Z kolei w wyborach do Parlamentu Europejskiego, które odbyły się 26 maja 2019 r., partia Kotleby zdobyła już 12,07%, co dało jej trzeci wynik wyborczy, po związanej z prezydent Zuzanną Čaputovą koalicji Postępowa Słowacja (Progresívne Slovensko – PS) i rządzącym Smerem (Smer – Sociálna demokracia – Smer – SD). Można go uznać za niewątpliwy sukces, biorąc także pod uwagę, że jest to ugrupowanie krytykujące Unię Europejską i opowiadające się za jej opuszczeniem (patrz dalsza część tekstu). Ten rezultat dał omawianemu ugrupowaniu dwa mandaty w Parlamencie Europejskim¹⁸.

Warto przy tym odnotować, że podczas wyborów parlamentarnych w 2016 r. lider Marian Kotleba zyskał ponad 29 tys. preferencyjnych głosów, czyli więcej niż byli premierzy Vladimír Mečiar i Mikuláš Dzurinda¹⁹. Ponadto sukcesem zakończyły się jego starania o fotel wojewody kraju bańskobystrzyckiego w 2013 r., który to urząd piastował do 2017 r. W końcu w kategoriach sukcesu należy oceniać również wynik lidera ĽSNS w tegorocznej elekcji prezydenckiej. Na Kotlebę zagłosowało blisko 223 tys., czyli nieco ponad 10% obywateli Słowacji, co dało mu czwarte miejsce wśród 15 kandydatów²⁰.

¹⁵ Ibidem, s. 13–15.

¹⁶ Ibidem, s. 19.

¹⁷ G. Mesežnikov, *The Far-Right Extremism in Slovakia on the Way from Illegality into Mainstream Politics*, w: *Ekstremizm polityczny we...*, op. cit., s. 98.

¹⁸ Frekwencja w wyborach wyniosła przy tym nieco ponad 22%, a o mandaty ubiegało się 31 ugrupowań. *Na Slovensku eurovolby vyhrála koalície podporujúci Čaputovou*, https://www.idnes.cz/volby/evropsky-parlament/2019/evropsky-parlament-volby-evropska-unie-slovensko-vysledky-hlasovani.A190526_231725_zahranicni_dtt (dostęp 29.05.2019); *Euro volby 2019 na Slovensku*, <https://www.vysledkyvolieb.sk/euro-volby/2019/vysledky> (dostęp 29.05.2019).

¹⁹ G. Mesežnikov, O. Gyárfášová, op. cit., s. 20–21.

²⁰ *Prezidentské voľby na Slovensku 2019*, <https://www.vysledkyvolieb.sk/prezidentske-volby/2019/vysledky/1-kolo> (dostęp 12.05.2019).

Grigorij Meseżnikov i Oľga Gyárfášová, wskazując na przyczyny sukcesu ĽSNS w ostatnich wyborach parlamentarnych, wyróżniają te związane z rozwojem sytuacji na Słowacji po 1989 r., czyli o charakterze długofalowym, oraz związane z aktualną koniunkturą zarówno w samym państwie słowackim, jak i międzynarodową. W pierwszym przypadku chodzi o przemiany społeczno-gospodarcze będące następstwem transformacji ustrojowej i ich skutki odczuwalne zarówno na poziomie społeczeństwa, jak i jednostek oraz o to, jaki jest odbiór społeczny owych przemian. W tym kontekście bardzo istotne znaczenie ma stosunek Słowaków do elit politycznych, zarówno tych, które inicjowały transformację, jak i tych współczesnych: czy dziś są one oceniane jako godne zaufania, odpowiedzialne itd., czy też wprost przeciwnie. Nie bez znaczenia jest również czynnik *stricte* historyczny, a ściślej – stosunek poszczególnych obywateli czy też społeczeństwa słowackiego jako całości do swojej historii, zwłaszcza zaś jej najbardziej kontrowersyjnych wydarzeń. Druga grupa przyczyn obejmuje m.in. rozwój sytuacji w Europie na przestrzeni ostatnich lat, w tym tzw. kryzys imigracyjny i coraz bardziej zauważalny na Starym Kontynencie trend do podawania w wątpliwość efektywność systemu demokratycznego. Bardzo istotnym czynnikiem wzrostu poparcia dla ugrupowań ekstremistycznych, w tym dla ĽSNS, jest także rozwój technologii, który stwarza możliwość dotarcia ideologii partii skrajnych za pomocą Internetu, w tym mediów społecznościowych, do szerokiego spektrum obywateli. W tej grupie czynników wspomniani badacze umieścili także nieudolność słowackich instytucji państwowych w przeciwdziałaniu funkcjonowaniu partii ekstremalnych, nawet tych o charakterze kryminalnym (napaści na tle rasowym, szerzenie mowy nienawiści itd.), jak i postawę elit politycznych. Te ostatnie, zdaniem Meseżnikova i Gyárfášovej, nie potrafiły wprowadzić skutecznych rozwiązań prawno-legislacyjnych blokujących działalność ugrupowań skrajnych, jak również zyskać trwałego zaufania w społeczeństwie²¹. Potwierdzeniem tego ostatniego trendu jest choćby fala protestów na Słowacji, która miała miejsce po zabójstwie Jana Kuciaka. Świadczą one o powszechnym wśród Słowaków kryzysie zaufania do państwa i polityków.

Populizm w retoryce i programie wyborczym ĽSNS

Retorykę ĽSNS i działania przez nią podejmowane analizuje się przede wszystkim z uwzględnieniem elementów charakterystycznych dla skrajnej prawicy. Jednak można je analizować także przez pryzmat prawicowego populizmu. Poniżej zaprezentowana zostanie charakterystyka wybranych trzech wątków tematycznych, jak się wydaje najsilniej przez omawiane ugrupowanie eksponowanych, które składają się na rdzeń tożsamościowy

²¹ Ibidem, s. 9–10.

partii, a jednocześnie zawierają elementy charakterystyczne dla ugrupowań populistycznych.

Lud (naród) jako kategoria nadrzędna

Do najważniejszych pojęć ideologii populizmu należy pojęcie ludu. W przypadku ĽSNS – jako prawicowej partii ekstremalnej – synonimem ludu jest naród. Jeśli odwołać się więc do jednej z typologii populizmu²², populizm partii Kotleby można zakwalifikować do *populizmu tożsamościowego*, gdzie lud „stanowi homogeniczną całość określonej grupy narodowej (etnicznej)”²³. Jest to typ populizmu ekskluzywnego, w którym z ludu wykluczone zostają osoby obce etnicznie i kulturowo²⁴.

Jak już wspomniano, ĽSNS do trzech podstawowych filarów, na których jest założona, zalicza filar „narodowy”. Brak wprawdzie klarownej definicji, co omawiane ugrupowanie przez to rozumie, niemniej można to wywnioskować z lektury oficjalnych stron i czasopisma „Naše Slovensko” oraz z wypowiedzi czołowych polityków partii. Narodowy oznacza więc, po pierwsze, ściśle związany z narodem i temuż narodowi służący. Po drugie, że głównym jego celem jest obrona interesów narodowych, zagrożonych m.in. przez mainstreamowych polityków słowackich, organizacje i instytucje międzynarodowe, organizacje pozarządowe, imigrantów i mniejszości narodowe. Po trzecie, warto zwrócić uwagę na ekskluzywny charakter narodu. Bardzo mocno podkreśla się, że jest to naród słowacki i chrześcijański, tym samym wyklucza się z niego członków innych wspólnot etnicznych i religijnych. Ponadto należą do niego „biali”. Naród według ĽSNS ma więc nie tylko wyraźne atrybuty etniczno-religijne, ale także rasowe. Uwagę zwraca również jego skrajnie wyidealizowana wizja, zarówno przez przedstawianie go jako wiecznej ofiary i dyskryminacji ze strony „wrogów” i „obcych”, jak i przypisywanych mu rzekomo charakterystycznych dlań wartości i cech.

Z taką wizją narodu słowackiego współgra wizja jego przeszłości. Dla ĽSNS charakterystyczna jest gloryfikacja wybranych segmentów słowackiej historii, jak również postaci wybitnych Słowaków, do których widoczny jest zresztą bezkrytyczny stosunek. W ten sposób w narracji Partii Ludowej Nasza Słowacja następuje zjawisko mitologizacji słowackiej przeszłości. Czczone i przywoływane są rocznice wydarzeń historycznych, przede wszystkim tych tragicznych, np. związanych z walką z madziaryzacją czy wkroczeniem

²² Zgodnie z typologią zaproponowaną przez Pierra-André Taguieffa, który wyróżnił populizm protestu (populizm społeczny) i populizm tożsamościowy (populizm narodowy). P. Przyłęcki, *Populizm w polskiej polityce. Analiza dyskursu polityki*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012, s. 17.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem, s. 26–27.

wojsk Układu Warszawskiego w 1968 r., jak również ze znanymi postaciami słowackiej historii. Największą estymą cieszą się bez wątpienia Ľudovít Štúr, ks. Andrej Hlinka i ks. Josef Tiso, do których partia otwarcie nawiązuje. Warto jednak zaznaczyć, że dwaj z wymienionych: ks. Hlinka i ks. Tiso, są postaciami dwuznacznymi i kontrowersyjnymi, zwłaszcza zaś ten ostatni²⁵. Apoteoza osoby ks. Tiso i rządzonego przezeń państwa słowackiego potwierdza fakt przynależności ĽSNS do słowackiego nurtu prawicowego ekstremizmu. Ks. Tiso nazywany jest „pierwszym i jak dotąd jedynym prawdziwym słowackim prezydentem”²⁶, „męczennikiem”, „wybitną postacią słowackiej historii”. Nie wspomina się o ofiarach reżimu *republiky proboszczów*²⁷, w tym prześladowaniach ludności żydowskiej, współpracy z Hitlerem, pomija się milczeniem antyfaszystowskie powstanie z 1944 r. i negatywnie ocenia politykę międzywojennej Czechosłowacji wobec Słowaków. Wątek słowackiej historii – jak się podkreśla na łamach partyjnego organu – historii, która jest powodem do dumy każdego Słowaka, prezentowany jest ponadto w dwojakim kontekście: po pierwsze, z podkreśleniem zasług Partii Ludowej dla jej kultywowania i zachowania, po drugie, z podkreśleniem obojętności i niechęci ze strony pozostałych ugrupowań i polityków. Wspólnota dziejów staje się obok wspólnoty etnicznej spoiwem narodu (ludu)²⁸.

Również w wizji słowackiego państwa idealnego, którą nakreślono na oficjalnej stronie partii i do stworzenia którego będzie ona dążyła, mocno podkreśla się jego „narodowy charakter”. Jest to jeden z podstawowych przymiotów,

²⁵ Tiso przeszedł do historii jako prezydent istniejącej w latach 1939–1945 Republiki Słowackiej – państwa sojusznika III Rzeszy, w którym bardzo mocną pozycję zyskała paramilitarna Gwardia Hlinkowska. Władze Republiki były wrogo nastawione wobec mniejszości i bardzo gorliwie współpracowały z nazistowskimi Niemcami przy eksterminacji słowackich Żydów.

²⁶ Takie określenie oddaje stosunek Kotleby do prezydentów współczesnej Słowacji. Są oni wszak częścią systemu i establishmentu, z którym partia walczy. Przykładowo, Andrej Kiska w okresie swojej prezydentury nazywany był agentem i krytykowany za swoje kontakty z czołowymi politykami UE i amerykańskimi.

²⁷ Istniejące w latach 1939–1945, bywa nazywane *republiką proboszczów* z racji faktu licznej obecności we władzach duchownych katolickich.

²⁸ Zob. np. *ĽS Naše Slovensko si pripomenula 129. narodenie prvého slovenského prezidenta Dr. Jozefa Tisa*, <http://www.naseslovensko.net/nasa-praca/ls-nase-slovensko-si-pripomenula-129-narodenie-prveho-slovenskeho-prezidenta-dr-jozefa-tisa/> (dostęp 17.10.2018); *Odhalenie pamätnej tabule prezidentovi Dr. Jozefovi Tisovi v Hlbokom nad Váhom*, <http://www.naseslovensko.net/nasa-praca/reportaze-z-akcii/odhalenie-pamatnej-tabule-prezidentovi-dr-jozefovi-tisovi-v-hlbokom-nad-vahom/> (dostęp 21.12.2017); *14. marec – Deň slovenskej štátnosti sme oslávili veľkolepým podujatím spojeným s charitatívnou zbierkou*, <http://www.naseslovensko.net/nasa-praca/reportaze-z-akcii/14-marec-den-slovenskej-statnosti-sme-oslavili-velkolepym-podujatim-spojenym-s-charitativnou-zbierkou/> (dostęp 24.02.2019); *O nás...*, op. cit.

które owo państwo ma posiadać. Ma być to więc m.in. państwo „narodowe, tak aby Słowak był na Słowacji panem, a nie niewolnikiem cudzoziemców, imigrantów i mniejszości”, politycznie niezależne i ekonomicznie samowystarczalne. W nim „nie będzie rządzić UE, międzynarodowa finansjera i korporacje ponadnarodowe, ale przyzwoici ludzie zgodnie z naszym narodowym interesem, wykształceni i kulturalni, jak przystało na dumny kraj w sercu Europy”. Będzie to też państwo rozwinięte gospodarczo, w którym podstawą gospodarki będą słowackie wyroby i słowaccy przedsiębiorcy, nie zaś zagraniczni inwestorzy „likwidujący słowacki rynek”. Postulowane państwo będzie chrześcijańskie i oparte na wartościach moralnych, przeciwstawianych promowanym przez zachodni liberalizm: ateizmowi, konsumpcjonizmowi, materializmowi, dewiacjom seksualnym i niebezpiecznym sektom. Będzie wreszcie bezpieczne dla wszystkich „przyzwoitych ludzi”, w którym nie będzie miejsca dla „cygańskich ekstremistów”²⁹.

Naród i państwo stanowią dla partii Kotleby wartość samą w sobie, bezcenną, lecz zewsząd zagrożoną. Z tak pojmowanym narodem związany jest sposób postrzegania „wrogów” i „obcych”, czyli wszystkich tych, którzy nie przystają do preferowanej wizji narodu i reprezentowanych przezeń wartości³⁰. Realizowanie woli tak określonego narodu słowackiego powinno być jednym z najważniejszych zadań polityków i jest to cel partii.

Antagonizm lud vs. elity polityczne

Dla populistów charakterystyczne jest odrzucenie zastanej sytuacji oraz negowanie działań elit politycznych, których kompetencje są poddawane w wątpliwość i których interes stoi w sprzeczności z interesem ludu. Nie inaczej jest w przypadku ugrupowania Mariana Kotleby. Słowacka demokracja w obecnym kształcie uważana jest za niepełną, gdyż w rzeczywistości wola narodu nie może być w niej realizowana. Krytyce poddawane są elity polityczne oraz prowadzona przez nie polityka, nie tylko aktualna, ale także realizowana w przeszłości. Negatywny jest zarówno stosunek do polityki wewnętrznej, jak i zagranicznej, w tym do członkostwa w Unii Europejskiej i NATO.

Stanowisko to symbolizuje sztandarowe hasło ugrupowania, znajdujące się również w logo partii „Odważnie przeciw systemowi!” („Odvahou proti systému!”). W programie wyborczym przyjętym jeszcze w 2009 r., a więc przed swoim oficjalnym powstaniem, ĽSNS prezentowała się jako radykalna siła,

²⁹ *O nás...*, op. cit.

³⁰ E. Szyszlak, *Ekstremizm polityczny wobec problematyki mniejszości narodowych i imigrantów. Kwestie etniczne w retoryce i programie Partii Ludowej Nasza Słowacja Mariana Kotleby*, w: *Konflikty etniczne i wyznaniowe a bezpieczeństwo w wymiarze lokalnym, państwowym i międzynarodowym*, red. E. Szyszlak, T. Szyszlak, Nomos, Kraków 2016, s. 272–273.

której celem jest zastąpienie istniejącego „skorumpowanego systemu” systemem „bezpośredniej demokracji”³¹. Wielokrotnie w programach wyborczych, na łamach czasopisma partyjnego, podczas wystąpień czołowych przedstawicieli ugrupowania itp., wskazywano na skorumpowanie elit politycznych, określanych np. mianem „złodziei”, „mafiosów”, „przestępców”, na funkcjonowanie na Słowacji nieoficjalnych układów polityczno-biznesowych, jedynie teoretyczną niezależność mediów, brak tolerancji dla odmiennych poglądów, czego przykładem może być wspomniana wyżej tzw. ustawa przeciwekstremistyczna, obowiązywanie nieefektywnych i godzących w „zwykłych obywateli” rozwiązań legislacyjnych³². Alternatywą ma być partia Kotleby, jedyna rzeczywista opozycja wobec „skorumpowanego i przestępczego systemu «demokratycznego» oraz ugrupowań parlamentarnych”³³.

LSNS dotkliwej krytyce poddaje osiągnięcia słowackiej polityki wewnętrznej i zagranicznej po 1992 r., na czele z najbardziej znaczącymi: obecnością w Unii Europejskiej i w Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego. NATO określane jest w programie wyborczym partii z 2016 r. jako „organizacja przestępcza, która nie służy obronie swoich członków, lecz forsowaniu mocarstwowych interesów USA”³⁴. Taki też obraz Paktu prezentowany jest przez Partię Ludową – organizacji destabilizującej środowisko międzynarodowe, która doprowadziła do upadku wielu suwerennych państw (np. Libia, Jugosławia, Irak), realizującej wolę USA, niedbającej o swoich członków i niezdolnej ich bronić. Uczestnictwo w NATO generuje wielkie koszty dla Słowacji i przyczyniło się do likwidacji słowackiej armii, pozostawiając kraj *de facto* bezbronnym. Przynależność do NATO i obecność wojsk Paktu na Słowacji porównywane są do przynależności do Układu Warszawskiego, choć o wiele groźniejsze w skutkach³⁵. Jako równie niekorzystny jawi się obraz Unii

³¹ G. Mesežnikov, O. Gyárfášová, op. cit., s. 23.

³² Zob. np. R. Schlósar, *Nedokázali nás podplatiť, nevedia nás zatražiť, tak nás chciú zakazať*, „Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu”, október 2017, s. 2–10; *Reakcia LS Naše Slovensko na odchod Kaliňiaka*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/vyhlasenia/reakcia-ls-nase-slovensko-na-odchod-kalinaka/> (dostęp 14.03.2018); Š. Surmánek, *Médiá ako nástroj manipulácie a politického boja*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/media-ako-nastroj-manipulacie-a-politického-boja/> (dostęp 12.02.2019); M. Uhrík, *Vyhlasenie LS Naše Slovensko k Ficovi a Sorošovi*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/vyhlasenia/vyhlasenie-ls-nase-slovensko-k-ficovi-a-sorosovi/> (dostęp 31.03.2019); *10 bodov za naše Slovensko! Volebný program politickej strany Kotleba- Ludová strana Naše Slovensko*, 2016, <http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/01/Volebn%C3%BD-program-2016.pdf> (dostęp 12.05.2018).

³³ *O nás...*, op. cit.

³⁴ *10 bodov za...*, s. 4.

³⁵ M. Uhrík, *Spomienka na august 1968: Jedna okupácia skončila, druhá začala*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/vyhlasenia/spomienka-na-august-1968-jedna-okupacia-skoncila-druha-zacala/> (dostęp 12.04.2019); M. Kotleba, *Prejav predsedu LS*

Europejskiej: zbiurokratyzowanej, nieefektywnej, niereformowalnej, w której kosztach utrzymania w bardzo dużym, jak na swoje możliwości, stopniu partycypuje Bratysława. Tymczasem jako kraj mały nie ma w zasadzie żadnego wpływu na decyzje Brukseli. Zagrożenie ze strony UE postrzegane jest w wymiarze materialnym, a więc np. w postaci kosztów składek członkowskich, zadłużenia, wykupu ziemi przez cudzoziemców, upadku słowackiego rolnictwa i przemysłu w wyniku nieuczciwej, unijnej konkurencji, wprowadzania niekorzystnych rozwiązań legislacyjnych. Przytacza się jednak także koszty niematerialne – zagrożenia słowackiej suwerenności, tożsamości i kultury, jak również wolności i bezpieczeństwa obywateli. Zdaniem ĽSNS „wiodącą rolę Partii Komunistycznej zastąpiliśmy wiodącą rolę Brukseli, a Słowacja stała się gospodarczą kolonią Brukseli”³⁶. Z retoryką partii korespondują również konkretne działania, w tym inicjatywa referendum za wyjściem z Unii i z NATO. Warto także nadmienić, że Marian Kotleba zwrócił się w styczniu 2014 r. do ówczesnego prezydenta Ukrainy Wiktora Janukowycza z apelem, by nie ulegał protestującym demonstrantom, których określił jako „terrorystów”. Wyraził wówczas opinię, że za wydarzeniami na Majdanie stoi m.in. Unia Europejska, dążąca do zdobycia nowych rynków, oraz „terrorystyczna organizacja” NATO, dążąca do zbliżenia się do granic Rosji³⁷.

Ksenofobia

Jak zauważa Anton Pelinka, „elementy ksenofobiczne zmieszane z nacjonalizmem są pomostem między współczesnym prawicowym populizmem i bardziej tradycyjną prawicową ekstremą”³⁸. Przypadek ĽSNS stanowi doskonałą ilustrację zacytowanej wyżej konstatacji. Wypowiedzi ksenofobiczne

Naše Slovensko Mariana Kotlebu k výročiu Dňa boja za slobodu a demokraciu, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/prejav-mariana-kotlebu-k-vyrociu-dna-boja-za-slobodu-a-demokraciu/> (dostęp 8.03.2019).

³⁶ Ibidem; M. Uhrík, *Plán „B“ – časť 2: Eurofondy ako nástroj ovládania z Bruselu a spôsob ako ich nahradiť*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/plan-b-cast-2-eurofondy-ako-nastroj-ovladania-z-bruselu-a-sposob-ako-ich-nahradiť/> (dostęp 20.03.2017); idem, *Plán „B“ – časť 1: Pravda o zahraničných investoroch a o kolonizácii slovenského hospodárstva*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/plan-b-cast-1-pravda-o-zahranicnych-investoroch-a-o-kolonizácii-slovenskeho-hospodarstva/> (dostęp 9.12.2017); idem, *Slovensko musí vystúpiť z EÚ, inak bude z nami koniec*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/slovensko-musi-vystupit-z-eu-inak-bude-s-nami-koniec/> (dostęp 9.01.2018).

³⁷ G. Mesežnikov, O. Gyárfášová, op. cit., s. 24.

³⁸ A. Pelinka, *Populizm w Europie – w poszukiwaniu znaczenia mglistego pojęcia*, w: *Populizm w Europie. Defekt i przejaw demokracji?*, red. J.M. De Waele, A. Pacześniak, Oficyna Naukowa, Warszawa 2010, s. 29.

i rasistowskie stanowią jeden z najbardziej charakterystycznych elementów retoryki omawianego ugrupowania, a skierowane są przede wszystkim wobec Romów, natomiast od 2015 r. także wobec imigrantów.

Tematyka romska jest jednym z najbardziej trwałych elementów programu i retoryki ĽSNS. Należy podkreślić zarazem, że partia jest bardzo konsekwentna zarówno w kreowaniu skrajnie negatywnego obrazu mniejszości romskiej, jak i w uczynieniu *antycyganizmu*³⁹ jednym z fundamentów swej tożsamości. Eksponowanie problematyki romskiej można rozpatrywać w kontekście przynależności Partii Ludowej do skrajnej prawicy, ale można także traktować to jako skrajny populizm. Romowie stanowią bowiem na Słowacji liczną grupę mieszkańców borykających się z szeregiem problemów, na czele z wykluczeniem i niechęcią społeczną. Można to doskonale wykorzystać dla zdobycia głosów wyborczych. Również w przypadku imigrantów można mówić o polityzacji tematu i wykorzystaniu go jako bardzo nośnego, aktualnego wątku dla pozyskania elektoratu.

Poruszając problematykę mniejszości i imigrantów, ĽSNS skupia się przede wszystkim na trzech wątkach: sekurytyzacji⁴⁰, istniejącym konflikcie etnicznym i *mowie nienawiści*. Mniejszość romska generować ma więc szereg zagrożeń dla bezpieczeństwa „porządnych obywateli” i państwa słowackiego, takich jak m.in. wzrost przestępczości, nadmierne obciążenie systemu społecznego, zagrożenie dla bezpieczeństwa kulturowego, ekologicznego i porządku publicznego. Stanowi czynnik destabilizujący sytuację na poziomie lokalnym i ogólnokrajowym, a także powodujący wzrost napięć społecznych.

³⁹ *Antycyganizm* definiowany jest jako szczególna forma rasizmu odnosząca się do Romów, ujawniająca się w postaci m.in. przemocy, *mowy nienawiści*, wyzysku i dyskryminacji, segregacji i dehumanizacji, stygmatyzacji, ale także agresji społecznej i wykluczenia społeczno-ekonomicznego. V. Nicolae, *Towards a Definition of Anti – Gypsyism*, w: *Roma Diplomacy*, red. V. Nicolae, H. Slavik, International Debate Education Association, New York 2007, s. 21–22.

⁴⁰ Sekurytyzacja mniejszości narodowych i imigrantów polega na przedstawianiu ich w kontekście egzystencjalnego zagrożenia dla określonego podmiotu lub kwestii. Mogą więc stanowić zagrożenie m.in. dla tożsamości i kultury narodu tytularnego, jego tradycji, bezpieczeństwa „zwykłych” obywateli, wartości chrześcijańskich, bezpieczeństwa kulturowego i bezpieczeństwa społecznego państwa. Podmiot, w którego przekazie następuje sekurytyzacja, może kierować się rzeczywistością (w swoim przekonaniu) troską o bezpieczeństwo czy przetrwanie danej kwestii, ale może dbać o własne korzyści (zdobycie władzy, odwrócenie uwagi społeczeństwa od innych kwestii niewygodnych dla niego, zdobycie poparcia wyborców, zaistnienie w mediach itp.). Zob. np. E. Szyszlak, *Imigracja i imigranci w kampaniach wyborczych w Republice Czeskiej w 2017 i 2018 r.*, „Studia Europejskie” 2018, nr 2, s. 133–150; eadem, *Sekurytyzacja problematyki mniejszości narodowych i etnicznych w Europie Środkowo-Wschodniej*, w: *Polityka etniczna. Teorie – koncepcje – wyzwania*, red. H. Chałupczak, R. Zenderowski, E. Pogorzała, T. Browarek, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2015, s. 103–117.

Przestępcza aktywność Romów ma przy tym mieć miejsce przy obojętności oraz nieudolności policji i rządu. Zauważalna jest ponadto prawdziwa „eksplozja cygańskiej populacji”⁴¹ stanowiąca zagrożenie demograficzne dla Słowaków⁴². Już wkrótce mniejszość ta może, zdaniem Mariana Kotleby, stać się większością⁴³. Jeszcze niedawno oficjalnie posługiwano się określeniami „cygańscy ekstremiści”, „cygański terror”, „cygańscy agresorzy”, „aspołeczni cyganie” itp. Obecnie, ze względu na zmiany legislacyjne, nie używa się aż tak drastycznych określeń, niemniej wydzwięk pozostaje taki sam⁴⁴: widoczna jest potrzeba radykalnego rozwiązania problemu, a tymczasem Słowacy nie mogą liczyć na wsparcie instytucji państwa⁴⁵ i przed atakami „aspołecznych porządni ludzie muszą bronić się sami”⁴⁶.

Również obraz imigrantów kreślony jest przede wszystkim przez pryzmat zagrożeń związanych z ich napływem do Europy, w tym na Słowację. ĽSNS nie jest tutaj jednak oryginalna, chętnie przytaczając argumenty znane z wypowiedzi mniej lub bardziej skrajnych ugrupowań z innych państw europejskich. Dowodzi się więc m.in., że Europę czeka dalszy napływ imigrantów, że w biednych krajach Azji i Afryki mamy do czynienia z „tykającą bombą w postaci eksplozji demograficznej”, której efektem będą setki milionów nowych obywateli, którzy pewnego dnia staną u bram Starego Kontynentu. Europa, jaką znamy, stanie się wkrótce jedynie wspomnieniem. „Hordy muzułmańskich imigrantów” staną się zagrożeniem również dla Słowacji, jej tradycji i kultury, a także dla bezpieczeństwa zwykłych Słowaków. W programie wyborczym ugrupowania z 2016 r. nawołuje się wprost do obrony ojczyzny przed imigrantami (muzułmańskimi), a zagrożenie jest na tyle poważne, że należy wykorzystać do obrony granic przed nimi także armię⁴⁷.

⁴¹ Podobnie jak w Polsce także na Słowacji określenie „Cyganie” może mieć i często ma wydzwięk pejoratywny, niemniej w retoryce omawianego ugrupowania nie używa się pojęcia Romowie, romski, romskie itp., lecz właśnie cygański, cygańskie, Cyganie itd., przy czym Cygan pisany jest na ogół małą literą.

⁴² Zob. np. M. Kotleba, *O dvojitom metri*, „Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu”, jún-júli 2014, s. 1; idem, *Kedy, keď ne teraz?*, „Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu”, 2016, február, s. 1; N. Grausová, *Otvorme si oči*, „Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu”, 2016, február, s. 1.

⁴³ M. Uhrík, *Imigračná kríza ešte len začne – do roku 2050 môžu prísť stovky miliónov imigrantom*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/imigracna-kriza-este-len-zacne-do-roku-2050-mozu-prist-stovky-milionov-imigrantov/> (dostęp 11.03.2019).

⁴⁴ Zob. szerzej: <http://www.naseslovensko.net/>.

⁴⁵ *Cigánsky teror v Kameňanoch sa stupňuje!*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/cigansky-teror-v-kamenanoch-sa-stupnuje/> (dostęp 11.12.2018).

⁴⁶ *Cigánske útoky sa stupňujú!*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/ciganske-utoky-sa-stupnuju/> (dostęp 13.01.2019).

⁴⁷ E. Szyszlak, *Ekstremizm...*, op. cit., s. 266–267.

Oczywiście opisywane przez ĽSNS działania podejmowane czy to przez Romów, czy imigrantów muszą skutkować konfliktem. Po jego jednej stronie stoją „porządni biali” (Słowacy), reprezentowani przez omawiane ugrupowanie, po drugiej zaś Romowie – ewentualnie mniejszości narodowe jako całość i imigranci. W retoryce partii ów konflikt ma dwa wymiary: symboliczno-cywilizacyjny, gdyż następuje zderzenie odmiennych wartości, kultur i cywilizacji, oraz realny, gdyż Romowie (*Cyganie*) i imigranci zabierają jak najbardziej konkretną ojczystą ziemię i przestrzeń, przeznaczając ją na kolejne osady czy getta, zabierają dobra materialne oraz stosują przemoc fizyczną wobec słowackich kobiet, osób starszych i dzieci, tym samym stanowiąc dla nich fizyczne zagrożenie.

W retoryce ĽSNS pojawiają się również elementy *mowy nienawiści*. Romom i imigrantom przypisuje się szereg negatywnych cech, m.in. brak umiejętności i chęci do przystosowania się do społecznej większości, zachłanność, lenistwo, aspołeczność, uchylanie się od płacenia podatków, fanatyzm itp. Przywoływane są przykłady trudnej sytuacji osób mieszkających w pobliżu skupisk Romów, które mają być przez nich poniżane i prześladowane. Z kolei w przypadku imigrantów (muzułmańskich) bardzo mocno podkreśla się niższy – w porównaniu z Europejczykami – przeciętny poziom inteligencji oraz prymitywizm i zacofanie reprezentowanej przez nich kultury.

Obraz relacji Słowacy–Romowie/imigranci (muzułmańscy) kreowany przez partię Kotleby i jej liderów jest więc czarno-biały. Pierwsi są pracowici, spokojni, przywojci, muszą pokonać wiele przeszkód i włożyć wiele wysiłku, by osiągnąć sukces. Drugi są leniwi, żerują na systemie społecznym oraz są pozbawieni moralności. Państwo zaś zamiast wspomagać „białych”, wspiera jednostki „pasożytnicze, nieprzystosowane społecznie” (czytaj Romów i muzułmańskich imigrantów). W istniejącym konflikcie stosuje się przemoc fizyczną, przy czym agresorem jest tu zawsze „obcy”, a ofiarą „porządny (biały) człowiek”⁴⁸.

Podsumowanie

Gdy ocenia się pozycję Partii Ludowej Nasza Słowacja na słowackiej scenie politycznej, trudno jest określić ją mianem ugrupowania relewantnego. Jest wszak ugrupowaniem w jakiejś mierze izolowanym, niebranym pod uwagę jako partner koalicyjny. Jak dotąd nie była ona częścią żadnego ze słowackich gabinetów. Niewątpliwie jednak przeżywa dynamiczny rozwój i zyskała popularność wśród całkiem licznej grupy wyborców, o czym świadczą wyniki kolejnych elekcji parlamentarnych, prezydenckich i do Parlamentu Europejskiego. Można się zastanawiać nad tym, na ile jest to tendencja stała, jakie

⁴⁸ Ibidem, s. 263–274. Por. oficjalna strona ugrupowania: <http://www.naseslovensko.net/>.

czynniki decydują o utrzymującej się popularności LSNS i jej lidera, w jakich regionach Słowacji ma swój elektorat, czy też jaki jest przeciętny wyborca partii Mariana Kotleby. Najważniejsza w kontekście niniejszego opracowania wydaje się jednak inna kwestia – czy kariera polityczna Kotleby i popularność jego ugrupowania są wyrazem radykalizacji Słowaków i ich sympatii, a może nawet sentymentu do radykalnej prawicy? W opinii autorki odpowiedź na to pytanie jest negatywna. Czynnikiem przyciągającym większość głosów wyborczych nie jest ideologia LSNS, lecz umiejętność jej połączenia z hasłami populistycznymi. W swoim przekazie do szerokiego odbiorcy Partia Ludowa eksponuje przede wszystkim zagadnienia, o których wie, że są nośne i bliskie przeciętnemu Słowakowi⁴⁹, oferując ich proste rozwiązanie. Nawiązuje także do popularnych wśród Słowaków tradycji i do chrześcijańskich wartości, traktując je jednak wybiórczo i instrumentalnie. Z kolei te elementy profilu ideologicznego, które można by podejrzewać, że mogą zniechęcić wyborców do LSNS, są dyskretnie przemilczane, a nawet – tak jak w przypadku inklinacji neofaszystowskich – partia odżegnuje się od nich. Zatem choć trudno byłoby zakwalifikować partię Kotleby jako typową partię populistyczną, to jednak bardzo dobrze przyswoiła sobie retorykę i metody działania tego typu ugrupowań.

Bibliografia

- 10 bodov za naše Slovensko! Volebný program politickej strany Kotleba-Ludová strana Naše Slovensko*, 2016, <http://www.naseslovensko.net/wp-content/uploads/2015/01/Volebn%C3%BD-program-2016.pdf> (dostęp 12.05.2018).
14. marec – Deň slovenskej štátnosti sme oslávili veľkolepým podujatím spojeným s charitatívnou zbierkou, <http://www.naseslovensko.net/nasa-praca/reportaze-z-akcii/14-marec-den-slovenskej-statnosti-sme-oslavili-velkolepym-podujatim-spojnym-s-charitativnou-zbierkou/> (dostęp 24.02.2019).
- Antoszewski A., *Partie ekstremalnej prawicy w Europie postkomunistycznej, w: Doktryny i ruchy współczesnego ekstremizmu politycznego*, red. E. Olszewski, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2004.
- Budyta-Budzyńska M., *Socjologia narodu i konfliktów etnicznych*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2010.
- Cigánske útoky sa stupňujú!*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/ciganske-utoky-sa-stupnuju/> (dostęp 13.01.2019).

⁴⁹ Na przykład kwestią imigrantów ugrupowanie zainteresowało się dopiero wraz z kryzysem migracyjnym, a mimo że promuje powszechny dostęp do broni nie jest to kwestia zbyt często poruszana przez partię Kotleby.

- Cigánsky teror v Kameňanoch sa stupňuje!*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/cigansky-teror-v-kamenanoch-sa-stupnuje/> (dostęp 11.12.2018).
- Euro voľby 2019 na Slovensku*, <https://www.vysledkyvolieb.sk/euro-volby/2019/vysledky> (dostęp 29.05.2019).
- Grausová N., *Otvorme si oči*, „Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu”, febrúar 2016.
- Herbut R., *Ekstremizm*, w: *Leksykon Politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, atla2, Wrocław 2000.
- Jakubowska U., *Ekstremizm polityczny. Studium psychologiczne*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.
- Kotleba M., *Kedy, keď ne teraz?*, „Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu”, febrúar 2016.
- Kotleba M., *O dvojitom metri*, „Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu”, jún–júli 2014.
- Kotleba M., *Prejav predsedu LS Naše Slovensko Mariana Kotlebu k výročiu Dňa boja za slobodu a demokraciu*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/prejav-mariana-kotlebu-k-vyrociu-dna-boja-za-slobodu-a-demokraciu/> (dostęp 8.03.2019).
- LS Naše Slovensko si pripomenula 129. narodenie prvého slovenského prezidenta Dr. Jozefa Tisa*, <http://www.naseslovensko.net/nasa-praca/ls-nase-slovensko-si-pripomenula-129-narodenie-prveho-slovenskeho-prezidenta-dr-jozefa-tisa/> (dostęp 17.10.2018).
- Mesežnikov G., *The Far-Right Extremism in Slovakia on the Way from Illegality into Mainstream Politics*, w: *Ekstremizm polityczny we współczesnym świecie*, red. A. Moroska-Bonkiewicz, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2012.
- Mesežnikov G., *Spoločenský a politický kontext extrémizmu na Slovensku, w: Zaostrené na extrémizmus. Výskumná štúdia*, red. Z. Bútorová, G. Mesežnikov, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2017.
- Mesežnikov G., Gyárfášová O., *Súčasný pravicový extrémizmus a ultranacionalizmus na Slovensku. Stav, trendy, podpora*, Inštitút pre verejné otázky, Nadacia Hannsa Seidla, Bratislava 2016.
- Moroska-Bonkiewicz A., *Organizacje skrajne we współczesnej Europie. Ogólna charakterystyka. Ekspertyza przygotowana w ramach projektu „Organizacje skrajne w demokratycznym państwie i społeczeństwie 2012–2013”*, Otwarta Rzeczpospolita, Warszawa 2013.
- Moroska-Bonkiewicz A., *Słowo wstępne. Wprowadzenie do badań nad ekstremizmem*, w: *Ekstremizm polityczny we współczesnym świecie*, red. A. Moroska-Bonkiewicz, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław 2012.

- Na Slovensku eurovolby vyhrála koalície podporujúci Čaputovou*, https://www.idnes.cz/volby/evropsky-parlament/2019/evropsky-parlament-volby-evropska-unie-slovensko-vysledky-hlasovani.A190526_231725_zahranicni_dtt (dostęp 29.05.2019).
- Najvyšší súd odmietol zrušenie LS Naše Slovensko. Reakcia vedenia strany po vynesení rozsudku*, <http://www.naseslovensko.net/cinnost/najvyssi-sud-odmietol-zrusenie-ls-nase-slovensko-reakcia-vedenia-strany-po-vynesení-rozsudku/> (dostęp 28.05.2019).
- Nicolae V., *Towards a Definition of Anti – Gypsyism*, w: *Roma Diplomacy*, red. V. Nicolae, H. Slavik, International Debate Education Association, New York 2007.
- O nás*, <http://www.naseslovensko.net/o-nas/> (dostęp 1.04.2019).
- Odhalenie pamätnej tabule prezidentovi Dr. Jozefovi Tisovi v Hlbokom nad Váhom*, <http://www.naseslovensko.net/nasa-praca/reportaze-z-akcii/odhalenie-pamatnej-tabule-prezidentovi-dr-jozefovi-tisovi-v-hlbokom-nad-vahom/> (dostęp 21.12.2017).
- Pelinka A., *Populizm w Europie – w poszukiwaniu znaczenia mglistego pojęcia*, w: *Populizm w Europie. Defekt i przejaw demokracji?*, red. J.M. De Waele, A. Paczeński, Oficyna Naukowa, Warszawa 2010.
- Posłuszna E., *Ekstremizm ekologiczny. Źródła – przejawy – perspektywy*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012.
- Prezidentské voľby na Slovensku 2019*, <https://www.vysledkyvolieb.sk/prezidentske-volby/2019/vysledky/1-kolo> (dostęp 12.05.2019).
- Przyłęcki P., *Populizm w polskiej polityce. Analiza dyskursu polityki*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2012.
- Reakcia LS Naše Slovensko na odchod Kaliňiaka*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/vyhlasenia/reakcia-ls-nase-slovensko-na-odchod-kalina-ka/> (dostęp 14.03.2018).
- Schlósar R., *Nedokázali nás podplatiť, nevedia nás zatražiť, tak nás chcú zakazať*, „Naše Slovensko. Noviny politickej strany Mariana Kotlebu”, október 2017.
- Surmánek Š., *Médiá ako nástroj manipulácie a politického boja*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/media-ako-nastroj-manipulacie-a-politického-boja/> (dostęp 12.02.2019).
- Szyszlak E., *Ekstremizm polityczny wobec problematyki mniejszości narodowych i imigrantów. Kwestie etniczne w retoryce i programie Partii Ludowej Nasza Słowacja Mariana Kotleby*, w: *Konflikty etniczne i wyznaniowe a bezpieczeństwo w wymiarze lokalnym, państwowym i międzynarodowym*, red. E. Szyszlak, T. Szyszlak, Nomos, Kraków 2016.
- Szyszlak E., *Etniczność w kontekstach bezpieczeństwa. Mniejszość romska w Republice Czeskiej*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2015.

- Szyszlak E., *Sekurytyzacja problematyki mniejszości narodowych i etnicznych w Europie Środkowo-Wschodniej*, w: *Polityka etniczna. Teorie – koncepcje – wyzwania*, red. H. Chałupczak, R. Zenderowski, E. Pogorzała, T. Browarek, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie – Skłodowskiej, Lublin 2015.
- Uhřík M., *Imigračná kríza ešte len začne – do roku 2050 môžu prísť stovky miliónov imigrantov*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/imigracna-kriza-este-len-zacne-do-roku-2050-mozu-prist-stovky-milionov-imigrantov/> (dostęp 11.03.2019).
- Uhřík M., *Plán „B“ – časť 1: Pravda o zahraničných investoroch a o kolonizácii slovenského hospodárstva*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/plan-b-cast-1-pravda-o-zahranicnych-investoroch-a-o-kolonizacii-slovenskeho-hospodarstva/> (dostęp 9.12.2017).
- Uhřík M., *Plán „B“ – časť 2: Eurofondy ako nástroj ovládania z Bruselu a spôsob ako ich nahradiť*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/plan-b-cast-2-eurofondy-ako-nastroj-ovladania-z-bruselu-a-sposob-ako-ich-nahradiť/> (dostęp 20.03.2017).
- Uhřík M., *Slovensko musí vystúpiť z EÚ, inak bude z nami koniec*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/slovensko-musi-vystupit-z-eu-inak-bude-s-nami-koniec/> (dostęp 9.01.2018).
- Uhřík M., *Spomienka na august 1968: Jedna okupácia skončila, druhá začala*, <http://www.naseslovensko.net/nase-nazory/vyhlasenia/spomienka-na-august-1968-jedna-okupacia-skoncila-druha-zacala/> (dostęp 12.04.2019).
- Zenderowski R., Pieńkowski J., *Kwestie narodowościowe w Europie Środkowo-Wschodniej*, t. 1, *Zagadnienia teoretyczne*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2014.
- <http://www.naseslovensko.net/>.